

MUSTAFA VEDAT SÖNMEZ

BİR KÜTÜPHANECİNİN

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

HATIRALARI

RÖPORTAJ: YUSUF TURAN GÜNAYDIN

Meslek hayatınız boyunca çeşitli kütüphanelerde çalıştınız ve 22 yıl hizmet verdiğiniz Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinden 2019’da emekli oldunuz. Sizi bu kütüphanenin okuyucu salonunda koştururken görmeyen ziyaretçi olmamıştır sanırım. Araştırma mahsulü birçok kitabın önsözünde isminize teşekkür faslında rastlıyoruz. Kütüphaneyi tanıtmaya ve sevdirmeye yönelik etkinize yakından şahit olduk.

Çalışmayı en çok tercih ettiğim yer okuyucu salonları olmuştur. Çünkü en çok yardım yapabildiğim yer orasıydı. ‘Her okuyucu araştırdığı konuya kendisi ulaşabilmelidir’ mantığına katılmıyorum. Kütüphanenize yeni gelen bir okuyucuya mutlaka mekanı tanıtmamız ve onun talebini dinlemeniz gerekir. Ankara dışından gelen bazı akademisyenlerin çoğu pek de iyi olmayan otellerde kalırlardı. Bu yüzden işlerini hızlandırmışım. ‘Kütüphanede herkese eşit hizmet verilir’ mantığına da katılmıyorum. İlmî hır-sına, azmine şahit olduğum kişiye daha fazla yardımcı olurum.

Urfa İl Halk Kütüphanesinde kütüphaneciliğe başladım. Halk kütüphanelerini o zamanlar daha çok öğrenciler kullanıyordu. Bir çocuk geldi, ortaokul ikiye veya üçe gidiyor, Fatih Sultan Mehmed’in hayatı hakkında kaynak sordu. Fatih Sultan Mehmet maddesinin bulunduğu bir ansiklopediyi verdim. Bir süre sonra baktım çocuk gitmiş. Peşinden başka bir çocuk geldi, o da aynı ödevi yapacak. Aynı kaynaktan o sayfayı açtım, baktım ki sayfa yerinde yok. Önceki çocuk o sayfayı koparmış meğer. Bir sayfa-nın yırtılabileceğini ilk defa o zaman gördüm. Sinirlendim, doğru okuluna gittim, çocuğu buldum. Kopardığı yaprağı geri aldım, getirip ansiklopedideki yerine yapıştırdım. Bana oradaki arkadaşlar, bu tür olaylar çok oluyor dediler.

O arada Urfalı Abdülkadir Karahan, Urfa’ya bir bağış kütüphanesi kurmak istiyormuş. Vali Ziyaeddin Akbulut, onun kitaplarını toparlayıp Urfa’ya getirmem için beni İstanbul’a gönderdi. Bir buçuk, iki ay İstanbul’da Karahan’ın yanında kaldım. Kızı Zeynep ile çalıştık. Sonra Urfa’ya döndüm. Kitapları hazırlamıştık, gön-

derdiler. O kitapları yeni kütüphaneye dizdik, güzel bir kütüphane oldu. Açılışını Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel yaptı. Daha sonra Harran Üniversitesi kurulunca kütüphaneyi üniversiteye devrettiler.

1997 yılının Eylül ayında oradan Türk Tarih Kurumu Kütüphanesine geçtim. Okuyucu hizmetlerinde göreve başladım ama ilk zamanlar büyük sıkıntı yaşadım. Daha önce depo sistemiyle işleyen bir kütüphanede hiç çalışmamıştım, hep açık raf sistemi bulunan kütüphanelerde çalışmıştım. Halk kütüphanelerinde halkla kitaplar yan yanaydı. Ama depo sistemli bir kütüphanede danışma kaynaklarının dışında okuyucu hiçbir kitabı göremiyor. Bu sistem beni ilk zamanlar çok rahatsız etti, zorladı. Çünkü kitap asansörü saatliydi; okuyucu salonuna 45 dakikada bir kitap geliyordu. 45 dakikayı bir dakika geçiren okuyucu o sırayı kaçırıyor, bir buçuk saat daha beklemek zorunda kalıyordu. Belirtilen saatlerde kitaplar asansörle gelince on kişi birden hücum ediyordu. Önce kitabı bulacaksınız, arasındaki fişi bulacaksınız ve okuyucuya vereceksiniz. Hemen unutuyorsunuz zaten. Sonra ikinci kitap geliyor, bir bakıyorsunuz fişi yok. Üç ciltlik eser mesela, bir cildini asansörün bir köşesine, diğer ciltlerini farklı yerine koyup karıştırıyorlardı, sara bul bakalım. Yoğun kitap istekleri ve bu tür problemler vardı. Hiç oturmuyordum. Okuyucu hizmetlerinde çalışmayı kimse istemiyordu. Çünkü sürekli kavga gürültü vardı. Kütüphaneye gelenlerin yüzünde hep öfke olurdu, hep başkanlığa şikayet dilekçesi yazılırdı. Çoğu da zaten Milli Kütüphaneye sinirlenip geliyordu. Hakarete uğramamak için alttan alırdık. O dönem birkaç yıl sürdü.

Bir de kaynaklar bakımından Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinin yelpazesi çok geniş, bunların hepsinin kullanım tarzı farklı. Mesela yazma eserlerin, basılmamış tercüme metinlerin, haritaların kullanımı okuyucu salonundaki bir kütüphanecinin gözetiminde olacak. Bazıları ısrarla bunları veya ansiklopedileri fotokopi çekmek ister, çekilemediği için tartışma yaşardık sıkça. Sonunda bu tür eserlerden fotokopi çekilemeyeceğine dair levha

astık. Okuyucu ‘Ben profesörüm, bunu yazacak mıyım?’ diyordu, not alın diyorduk.

Sanırım TTK Kütüphanesinde bu sorunların aşılmasında sizin epeyce emeğiniz var.

Bu sebeplerle kurum başkanı, sekreteri, müdürler, aşağıda depoda çalışan elemanlar, hepsiyle karşı karşıya geldim. Baktım olmuyor, şöyle yapmaya başladım: Okuyucunun fişini asansörle aşağıya gönderiyorum, inip fişi alıyorum, kitabı kendim depodan salona çıkarıyorum ve okuyucuya veriyorum. Depodakiler engellemek istediler, çok tartışmalarımız oldu. Bir süre böyle devam etti. Sonra 2002-2003 yıllarında aşağıdakilerden kitap çıkartma işini geciktiren birini gönderdik; yalvar yakar, temizlik elemanlarından birini aşağıya depoya daimi görevli olarak aldık, o da işini düzgün yapıyordu. En önemlisi saat sistemini ortadan kaldırdım. Okuyucu doldurduğu fişi getirir getirmez hemen asansörle aşağıya gönderiyordum. Onlar da beklemeden kitapları yukarı gönderiyordu. Bu ortamı sağlamak için epeyce mücadele ettim. Böylece asansörün önündeki bankoya yığılmalar önlenmiş oldu, ortam da sakinleşti. Birçok okuyucuyla artık gözümle anlaşır oldum. İsteddiği kitap geldi mi, ondan tarafa bakıyordum, anlıyordu ve gelip kitaplarını alıyordu. Özellikle TTK Kütüphanesine gelenler zamanla yarışan kimseler. Birçoğu akademisyen; şehir dışından, yabancı ülkelerden gelenler var.

Kaldırdığım usullerden biri de “Dörtten fazla kitap verilemez” kuralıydı. Yalnız bu kural, kütüphanede asılı kurallar levhasında yer almaya devam etti. Nadiren çok zorlandığımız zamanlar bu kuralı devreye sokmamız gerekebiliyordu. Özellikle il dışından gelen okuyuculara “ne kadar kitap istersen iste, ben senden hızlıyım” diyordum ve yirmi, otuz kitap da istese mutlaka o kitapları çıkartıyordum. Çünkü biz kütüphane olarak her zaman okuyucudan hızlı olmak zorundaydık. Sonunda bu sorunu da başarıyla aştık.

Fotokopiyi okuyucunun çekmesi bir sıkıntıydı. Fakat okuyucunun fotokopi kuyruğunda geçirdiği vakit, kitap isteme yoğunluğunu azaltıyordu. Orada da çok mücadele ettim. Yaşlı hocalar geliyordu, kitabı zor tutuyordu, bir de sayfa sayfa fotokopi çekmesi çok zor. Böyle durumlarda biz çekiyorduk. Fahrettin Kırzioğlu, Halil İnalçık, İlber Ortaylı gibi hocalara “fotokopini kendin çek” demek bize yakışmazdı.

Bu problemler hallolduktan sonra kütüphaneye doya doya bakmak nasip oldu. Bütün okuyucuların işini hallettikten sonra, kütüphaneye ilk defa gelen kişileri görünce yanına gidiyor, kütüphaneyi tanıtır, ne istediğini anlamaya çalışıyordum. Böylece ziyaretçiler ne yaptığını biliyor ve zamanı iyi kullanabiliyordu. Bazen öğle tatili vaktinde nefes nefese bir akademisyen kütüphaneye geliyordu. Fiş verme saati 12:00’de bitmiş ve depodaki çocuklar yemeğe ve mutfak görevine gitmiş oluyorlardı. O okuyucuya mutlaka öğle saatlerinde depoyu açıyor, istediği kitabı çıkarıyordum. Öğle tatilinde kütüphane personelinin biri okuyucu salonunda nöbetçi kalır ama kitap çıkarmaz. Madem nöbetçimiz var, öğle arasındaki kitap isteklerini de karşılayalım dedim. Ama buna muvaffak olamadım. Bu vesileyle belirteyim, memuriyet hayatımda şunu gördüm; en önemli şeylerden biri öğlen yemeğidir; memurun yemek vaktiyle oynamayacaktır.

O yıllarda TTK Kütüphanesinde iki tip okuyucu vardı ana hatlarıyla: Bir grubu kütüphaneye girer girmez klasik katalogların bulunduğu sağ tarafa döner ve kâğıt fişlerden tarama yapardı. Bilgisayar teknolojisi kütüphaneye girmeye başladığı dönemde o okuyucuları katalogumuzun da yüklü olduğu bilgisayarların ba-

şına geçirmem zor olurdu. Doktora öğrencileri ise sağ tarafa asla uğramaz, doğrudan sol tarafa, bilgisayarların başına otururlardı. Onları da klasik katalogların bulunduğu kısma götürmem mümkün olmazdı. O dönemin nesli bu açıdan belki bir geçiş nesliydi ve ben de o aşamadan geçtim. Eski hocaların bu alanda yaşadığı çelişkiler, teknolojiye uyum sağlayamama durumu zamanla aşıldı. “Hocam, bilgisayardaki katalogdan daha farklı bir tarama yapabiliriz, şunu buluruz, buna ulaşıyoruz” vs. diyerek, uyum sağlamalarına katkıda bulduk.

TTK Kütüphanesinin müdavimleri arasında renkli simalar da vardır. Söz ettiğiniz Kırzioğlu, İnalçık ve Ortaylı Hocaların dışında kimleri hatırlıyorsunuz?

Ali Birinci Hoca gelmeden önce telefon ederdi, zamanı çok değerlidir Hocanın, falan yayın, falan sayı diye bildirirdi. Ben de istediği yayını hazırlardım, Hoca gelince hemen çok hızlı bir şekilde ihtiyacı olan bilgiyi alır, giderdi. Yıllarca onun bu hızına hayranlık duydum. Bizim kütüphanemizin danışmanı gibiydi; bize birçok soru gelirdi, o sorular konusunda da çok yardımcı olurdu.

Ahmet Özcan Hoca bir ramazanda geldi, “gazete tarayacağım” dedi. Ramazan olduğu için kimsede hâl yok. Gazete çıkarmaya bir başladık; dört ciltti oldu sekiz cilt, sonra on iki cilt, yirmi cilt, kırk cilde kadar çıktık, en son kırk dördüncü gazete cildini çıkartınca bizim depodaki eleman Nurettin kelime-i şehadet getirip bayılmış, tam devrilecekken yanındaki arkadaşlar tutmuşlar. Revire götürdük. O kadar cildi çıkarınca tabii, bir de oruçlu, başına vurmuş. O gazete taramalarından güzel bir yayın çıktı: Türkiye’de Popüler Tarihçilik.

2006 idi herhalde, birgün kalpaklı bir profesör geldi. Çanta, valiz, paltosuyla okuyucu salonuna oturdu. “Paltonuzu, çantalarınızı oraya bırakın” diye uyarılmışlar ama dinlememiş. Ben de uyardım. “Peşimde bir sürü adam var. Ben hiçbir yere çanta manta bırakmam, içine ilaç, eroin vs. atarlar.” diye cevap verdi. Tuvalete giderken bile bunların hepsini toplayıp öyle giriyordu içeri. Aradan yıllar geçti, duyduk ki askeri casusluktan içeri almışlar. Takip edildiğini falan biliyormuş gerçekten de.

ODTÜ’de Kate Fleet diye bir hoca vardı, hatta bir çalışmasını da TTK yayımladı. Kütüphanemize gelirdi. Birgün bir kitap istedi fakat o kitap yukarıda, kareelde. Öğle saati de yakın, kareeldeki hoca yok, kapısı kilitli. Demet [Akman] Hanımla yukarı çıktık, karelin yan tarafı açık olduğu için oradan içeri atladım, kitabı aldım. Bunu Fleet Hoca da görmüş meğer. İngiltere’ye dönünce kuruma teşekkür yazmış. Önce bunu bana söylemediler, “Biz bu durumlara alışmışız” falan demişler. Fakat Fleet Hoca çok duygulanmış bu çabam karşısında.

Albay emeklisi Hüseyin Bey vardı. Yaşı 75’i aşkındı sanırım. Birgün koridordan askeri bir edayla yükselen sesler geldi. Biri “Türkiye’nin medarıftihar! Gururumuz!” gibi övgülerle bağırıyordu. Alışık olmadığımız bir durum, şaşırdım. Bir baktım ki meğer Halil İnalçık Hoca gelmiş, Hüseyin Beymiş bağırın. Hocanın ellerine sarılmış o yaşta, İnalçık Hoca “Aman estağfurullah” falan diyor. Bu manzara karşısında çok duygulanmıştım. ■